

QURU-DƏNİZ KEÇİD ZONALARDA SEYSMİK KƏŞFİYYAT İŞLƏRİNİN YERİNƏ YETİRİLMƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

S.Əmənova¹, H.Vəliyev²

Azərbaycan, ADNSU, Geofizika kafedrası, I kurs geofizika mühəndisliyi magistr¹; 2- Magistrın elmi rəhbəri

Dünyanın digər regionlarında olduğu kimi Azərbaycan ərazisində quru-dəniz keçid zonalarının dərinlik geoloji quruluşu zəif öyrənilmişdir. Belə zonalarda neft-qaz toplana biləcək xeyli sayda perspektivli strukturların olması ehtimalı vardır. Azərbaycanda Xəzər dənizinin sahil ərazilərində, dayaz sulu tranzit zonalarda olan strukturların aşkar olunması istiqamətində müasir seysmik kəşfiyyat üsulları ilə axtarışı və kəşfiyyat işlərini artırmaq ən **aktual** problemlərdən biridir.

Qurudan dənizə keçid yerlər tranzit zona adlanır və belə sahələrdə müəyyən çətinliklər olduğundan seysmik kəşfiyyat işləri xeyli fərqli formada reallaşdırılır. Belə sahələrdə seysmik dalğaların oyadılması və qəbul-qeydiyyat sistemlərinin yaradılması xüsusi yanaşma tələb edir. Dəniz tərəfdən dayaz sulu sahilə qədər hava topları ilə (0-10 metr) dalğa oyadan və qəbul mənbəyi xüsusi hazırlanmış gəmilərin yanaşmasını, quru sahil zonasında bataqlıq, qumlu, yarpaqlı relyefin olması titrədici qurğuların hərəkətini məhdudlaşdırır. İstifadə olunan seysmik hörükələr, seysmik qəbuledicilər, hidrofona, seysmik avadanlıqlar iş şəraitinə uyğun seçilməli və naviqasiya-geodeziya ötürücü vasitələr peyk rabitə sistemi GPS-lərlə əlaqələndirilməlidir. Metodik yanaşmada məqsəd yer səthinə yaxın və yer səthində seysmik dalğaları oyatmaq, öyrənilməsi nəzərdə tutulan geoloji dərinlikdən sınaq, əks olunan və həcmi (uzununa, eninə və s.) seysmik dalğaların qeydiyyatını aparmaqla tranzit zonanın struktur quruluşunu öyrənmək və neft-qaz toplanması ehtimalı olan yataqları aşkar etməkdir.

Azərbaycan ərazisində tranzit zonalarda çox az həcmdə (1993-2015-ci illərdə Zığ-Hovsan sahəsində, Hamamdağ-dəniz-Qaradağ-dəniz keçid zonası və s.) seysmik tədqiqat işləri aparılmışdır. Tranzit zonada perspektivli neftli-qazlı strukturların olma ehtimalını nəzərə alaraq belə sahələrdə çoxkanallı müasir seysmik avadanlıqlarla seysmik tədqiqat planmalarının aparılması çox zəruridir. Azərbaycan ərazisində, əsasən də Abşeron yarımadası tranzit zonalarda neft-qaz toplana biləcək strukturların öyrənilməsinə, ehtiyatının hesablanmasına və gələcəkdə istismarının aparılmasına ehtiyac vardır.

Hazırda dünyanın dayaz sulu keçid-tranzit zonalarda 2D və 3D seysmik kəşfiyyat işləri aparılır. Tədqiqat zamanı ən optimal variantda dalğa mənbəyi və qəbul məntəqələri arasındakı məsafə 50 metr olur. Toplanan seysmik məlumatlar müasir proqramlar əsasında emal və interpretasiya

olunur. Alınmış geoloji nəticələr əsasında öyrənilən ərazinin dərinlik kəsilişləri üzrə struktur modelləri qurulur.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, Azərbaycanda Xəzər dənizinin sahil ərazilərində, dayaz sulu tranzit zonalarda olan strukturların aşkar olunması istiqamətində müasir seysmik kəşfiyyat üsulları ilə axtarışı və kəşfiyyat işlərini aparılmasının vacib məsələlərdən biridir..